

בב. כל אלו החכמים הנזכרים, הם גדולי הדורות מהם ראשי ישיבות, ומהם ראשי גליות, ומהם מסנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור, אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמהם.

בג. רבינא ורב אשי, הם סוף חכמי התלמוד; ורב אשי הוא שחבר התלמוד הבבלי בארץ שנער, אחר שחבר רבי יוחנן התלמוד הירושלמי בכמו מאה שנה.

כד. וענין שני התלמודין הוא פרוש דברי המשנה ובאור עמוקותיה, ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבנו הקדוש ועד חבור התלמוד. ומשני התלמודין, ומן התוספתא, ומספרא ומספרי, ומן התוספות מכלם יתבאר האסור והמתיר, והטמא והטהור, והחייב והפטור, והפטר והפסול, כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה מסיני.

כה. גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור, לעשות סיג לתורה, כמו ששמעו ממשנה בפרוש "ושמרתם את-משמרת" (ויקרא יח,ל), שאמר עשו משמרת למשמרתי.

כו. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור, כמו שראו בית דין שלאותו הדור, לפי שאסור לסור מהם, שנאמר "לא תסור, מפל הדבר אשר-גידו לך ימין ושמאל" (ראה דברים יז,יא).

כז. וכן משפטים ודינין פלאיים שלא קבלו אותן ממשנה, ודנו בהן בית דין הגדול שלאותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן, ופסקו אותן הזקנים, וגמרו שהדין כף הוא. הכל חבר רב אשי בתלמוד, מימות משה ועד ימיו.

כח. וחברו חכמי משנה חבורין אחרים, לפרש דברי התורה: רבי הושעיה תלמידו של רבנו הקדוש, חבר באור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פרש מאלה שמות עד סוף התורה, והוא הנקרא מכלתא; וכן רבי עקיבה חבר מכלתא. וחכמים אחרים אחריהם חברו מדרשות. והכל חבר קדם התלמוד הבבלי.

כט. נמצא רבינא ורב אשי וחבריהם, סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה, ושגזרו גזרות והתקינו תקנות והנהיגו מנהגות ופשטו גזרותם ותקנותם ומנהגותם בכל ישראל, בכל מקומות מושבותיהם.

ל. ואחר בית דינו של רב אשי, שחבר התלמוד בימי בנו וגמרו, נתפזרו ישראל בכל הארצות פזור יתר, והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים; ורבתה קטטה בעולם, ונשתבשו הדרכים בגיסות. ונתמעט תלמוד תורה, ולא נתכנסו ישראל ללמד בישיבותיהם אלפים ורבבות כמו שהיו מקדם.

לא. אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, ועוסקים בתורה, ומבינים בחבורי החכמים כלם, ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא.

לב. וכל בית דין שעמד אחר התלמוד בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו, או לבני מדינות לא פשטו מעשיו בכל ישראל: מפני רחק מושבותיהם, ושבוש הדרכים; והיות בית דין שלאותה המדינה יחידים, ובית דין הגדול שלשבעים בטל מפמה שנים קדם חבור התלמוד.

לג. לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהג במנהג מדינה אחרת, ואין אומרים לבית דין זה לגזר גזרה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מן הגאונים שדרך המשפט כף הוא, ונתבאר לבית

דין אַחר שְׁעֶמֶד אַחֲרֵי שְׁאִין זֶה דֶּרֶךְ הַמְשָׁפֵט הַכָּתוּב בַּתְּלֻמוֹד אִין
שׁוֹמְעִין לְרֹאשׁוֹן, אֵלֹא לְמִי שֶׁהִדְעַת נֹטָה לְדִבְרֵי, בֵּין רֹאשׁוֹן, בֵּין
אַחֲרֹן.